

NOTES SOBRE LA GÈNESI DE L'ODA «A BARCELONA»

Ramon PINYOL

Assaig de cronologia

Durant el mes de gener de 1883 aparegué a Barcelona el primer número de la «Revista Literaria», publicació mensual fundada per una colla de lletraferits que formaven una penya artístico-literària que es reunia al «Café del Siglo», dirigida pel metge i escriptor Jacint Laporta. La revista durà poc (deixà de publicar-se l'octubre de l'any següent), però es destacà entre les del seu gènere i comptà amb la col·laboració de moltes de les figures més rellevants del seu moment. Aquell any els Jocs Florals complien el seu vint-i-cinquè aniversari i hom tractava de donar al certamen una rellevància especial. Els redactors de la novella revista aprofitaren l'ocasió de promocionar-la amb l'oferiment d'un premi extraordinari, dotat amb una «rosella d'argent»¹, per al qual establiren com a tema una oda a Barcelona. Assumpte i guardó foren acceptats pel Consistori dels Jocs i es feren públics en el suplement al cartell de premis que es publicà al mes de febrer.

Per tal de reblar l'operació, Laporta demanà personalment a Verdaguer² que hi participés i aquest s'hi avingué: «Tinch flors de moltes menes —diu Laporta que li respongué Mn. Cinto—, com englantina, viola, lliri, però una rosella no la he vista oferir may, y es una flor molt bonica; procuraré escriure la Oda a Barcelona, qu'es un assumpte que'm tempta, y a veure si'm donen la rosella»³. I no sols la hi donaren, sinó que el poema verdaguerià assolí d' immediat un gran èxit i encara avui es compta entre les seves obres més conegudes i, també, entre les més negligides pels estudiosos.

Verdaguer devia emprendre i acabar la composició de l'oda presentada als Jocs Florals durant el mes de febrer a Caldetes, on residí amb la família López que aleshores tractava de refer-se de la mort del seu patriarca, el primer marquès de Comillas, ocorreguda el 17 de gener. Així ho creuen Casacuberta i Torrent i Fàbregas⁴, tot i que sembla tant o més probable que la ultimés durant el viatge per mar que, en tres etapes, realitzà amb el iot «Vanadis» del 5 de març al 6 d'abril⁵. Cal tenir en compte que l'obra verdagueriana fou de les que es presentaren més tard al concurs⁶, cosa lògica, d'altra banda, ja que el premi es donà a conèixer amb posterioritat a la convocatòria general del certamen.

La qüestió, de totes maneres, no té especial importància. El que ja resulta més interessant és que Verdaguer, en decidir-se a participar en els Jocs Florals amb un cant a Barcelona, no feia altra cosa que reprendre una composi-

ció que tenia força elaborada de temps abans. En efecte: el manuscrit 378/I de la Biblioteca de Catalunya, conté una redacció més primitiva del poema, sense datar, formada per 21 estrofes. El text està escrit amb el que Josep M. Solà i Camps ha anomenat «erra segona»⁷, mentre que les correccions i afegits que s'hi troben —i que no semblen gaire posteriors— porten sempre «erra tercera». El canvi d'erres en l'escriptura de Verdaguer es produí, segons Solà, entre el març i l'abril de 1882, i això em porta a creure que aquesta primera redacció de l'oda deu ser de poc abans de la primavera d'aquest any⁸.

Així, doncs, la convocatòria del premi extraordinari representà per al poeta una motivació concreta, més immediata, per acabar de donar forma a una idea que li interessava de feia temps. Aleshores corregí i amplià la primera redacció fins a fer-ne una altra, de 30 estrofes, que és la que presentà al certamen. Aquesta segona redacció es troba també en el manuscrit esmentat més amunt. Es tracta d'un conjunt de vuit fulls, en bona part provatures i esborranys, que conclouen en una còpia neta, de 4 fulls, feta amb bona cal·ligrafia, que no és de la mà de Verdaguer (folis 15-18 v. del manuscrit); aquesta còpia és l'original presentat als Jocs Florals⁹. És prou conegut que era una pràctica habitual per part del poeta enviar les seves composicions als certàmens copiades per una altra persona.

Crec que es tracta de l'original per dues raons. D'una banda, perquè en els dos primers folis hi ha escrit el número 155, que és el que es donà al poema en el registre del Consistori¹⁰. I, en segon lloc, perquè hi ha una nota, escrita en llapis blau al revers del full que serveix de portada, que diu: «Amich Verdaguer: li agraphiria que demà tingués aquestes probes. Ja les enviaré á buscar á les tres. Aldavert. 17 Maig». El signant deu ser Pere Aldavert, de «La Renaixença», puix que la impremta d'aquesta publicació fou precisament la que estampà el volum dels Jocs Florals de 1883. A més a més, la Biblioteca de Catalunya conserva també les proves a què es refereix Aldavert: són unes galerades amb 30 estrofes idèntiques a les de la còpia manuscrita, que, pels seus caràcters tipogràfics, corresponen a l'edició del volum esmentat dels Jocs¹¹. El que degué succeir, doncs, fou que Aldavert envià les galerades a Verdaguer i, alhora, li retornà l'original del concurs perquè el poeta pogués fer la correcció de proves.

Paral·lelament a aquesta edició, se n'estava preparant una altra per part de l'Ajuntament de Barcelona. Quan l'oda verdagueriana fou llegida en la festa d'atorgament de premis, el 6 de maig, desvetllà un gran entusiasme, segons recollí tota la premsa de l'època. Dos dies més tard, el consistori barceloní acordà d'imprimir-ne, a càrrec seu, 100.000 exemplars, edició que, tot sigui dit, era d'un volum sorprenent, sobretot si tenim en compte que, aleshores, la capital catalana ben just arribava al mig milió d'habitants. La impressió fou encarregada a la «Revista Literaria»¹² i se'n feren dos tiratges separats. Ara bé, tant l'edició de l'Ajuntament com la dels Jocs Florals —que no són idèntiques, com veurem després— estan formades per 46 estrofes, setze més que a l'original presentat al certamen.

Un cop més, els materials del manuscrit 378/I ens permeten de reconstruir, en part, el procés d'elaboració del poema. Hi ha dues redaccions posteriors a la de 30 estrofes, que són molt properes en el temps: una de 39, que considerarem com la tercera, i una altra, la quarta, amb les 46 quartetes definitives. La tercera redacció es troba en un seguit d'esborranys, en una còpia neta no autògrafa de Verdaguer, i en set jocs de proves d'impremta (de paginades, per ser exacte). De la darrera redacció no n'hi ha cap còpia autògrafa completa: només tenim uns esborranys molt informes i un text, net, de les estrofes vint-i-novena a trenta-novena, que són les que contenen els canvis i addicions essencials en relació a la penúltima redacció. Hi ha també dos jocs complets de paginades¹³. Les proves d'impremta de la tercera i de la quarta redacció corresponen a l'edició de l'Ajuntament.

Sembla evident, doncs, que Verdaguer sotmeté l'oda «A Barcelona» a una revisió/ampliació profunda abans d'enllestir-ne l'edició definitiva. Aquest és un fet, segons crec, desconegut fins ara, però que no passà in advertit als seus contemporanis. Així, «El Diluvio» del 6 de juny comentava que, en una lectura del poema feta el dia anterior en un acte de l'Associació d'Excursions Catalana, els assistents s'adonaren, amb sorpresa, dels canvis fets per Verdaguer: «Los Juegos Florales premiaron una Oda patriótica, algo exagerada por cierto y que parecía hecha por encargo del Sr. Rius y Taulet... y después de los zurcidos y remiendos se ha convertido en una Oda mística (...) ¿Se imprimirá la patriótica o la mística?» Mossèn Cinto degué aprofitar el mes de maig per fer els canvis alludits, amb la desesperació conseguint dels encarregats de tirar endavant les estampacions del poema. Jacint Laporta, en recordar els fets, que visqué de prop, contava el següent: «previa la correcció de mitja dotzena de proves per l'autor, que may acabava de trobar l'obra prou del seu gust y no's cansava de ferhi esmenes, se va fer el repartiment dels cent mil exemplars»¹⁴. Cal dir, de tota manera, que mentrestant s'arranjaven diverses qüestions burocràtiques, com l'obtenció del permís del consistori dels Jocs Florals (que posseïa els drets de les composicions guanyadores durant un any) per tal de poder fer l'edició del municipi¹⁵ i es tramitava la censura eclesiàstica¹⁶. En tot cas, i amb les dades de què dispo, es pot afirmar que l'oda «A Barcelona» s'enllestí definitivament a primers de juny.

Les edicions impreses

La primera edició que degué arribar a mans dels lectors, en ple juny, fou la de l'Ajuntament. Se'n feren dos tiratges diferents: un de popular, de 8 pàgines, en un paper molt senzill, amb nou estrofes per plana, i un altre, de luxe, de 10 pàgines, en paper de millor qualitat i amb set estrofes per plana, que porta, a més, dos dibuixos de Jaume Pahissa. Aquestes il·lustracions són una capçalera amb el retrat de Verdaguer al costat d'Hèrcules i Barcelona i un cul-de-llàntia amb l'escut barceloní modificat. Ambdós tiratges tenen també altres diferències: una vintena de canvis ortogràfics, i el popular té

una nota a peu de pàgina —la tercera— menys que el de luxe. Aquesta edició, que cal considerar com la definitiva, és la que passà, cinc anys més tard, al volum *Pàtria* i fou reproduïda, amb lleugeres variants que ara no puc comentar, per les publicacions periòdiques de l'època. Així, el dia 13 ho féu «Le Roussillon», de Perpinyà; el 16, «La Veu del Montserrat», de Vic; el 20, «Las Provincias», de València; el 24, «L'esperit català», de Barcelona, i «El Semanario de Mataró»; i el primer de juliol, «El Ampurdán», de Figueres.

Però fou probablement la «Revista Literaria» la primera d'estampar l'oda a la premsa periòdica, malgrat que no resulti possible, en tractar-se d'una publicació mensual, de precisar-ne la data exacta de sortida. La reproduïren en el número 5-6, corresponent als mesos de maig-juny, i és còpia exacta del tiratge de luxe de l'Ajuntament per tal com es degueren utilitzar les mateixes planxes en la impressió¹⁷. La revista sortí amb retard (d'aquí, que el número sigui doble), segurament a causa de les correccions que Verdager no parava d'introduir en el poema.

Quant a l'edició dins el volum dels Jocs Florals, devia aparèixer en iniciar-se la segona quinzena de juny. El «Diario de Barcelona» del dia 21, a l'edició del matí, deia: «Se ha publicado el tomo de las composiciones leídas y premiadas en el certámen de los Juegos Florales de este año. Pocos años había mediado tan corto espacio de tiempo desde la fiesta á la aparicion del volúmen que esperan siempre con afán los amantes de la literatura catalana.» Resulta, doncs, que ambdues edicions aparegueren amb molts pocs dies de diferència.

Cal posar en relleu, però, que entre l'una i l'altra hi ha variants que afecten setze versos, que recullo a l'apèndix final. Ramon D. Perés, a «L'Avens»¹⁸, en fer la ressenya del volum dels Jocs Florals, comentava: «En la edició costejada per l'Excm. Ajuntament ha fet Mossen Verdager en sa poesía algunas correcciones. No todas nos semblan necesarias y alguna's sabém que'ns ha fet anyorar lo corretgit.» De tota manera, s'ha de precisar que els canvis són només d'ordre estilístic i és segur que procedeixen de correccions efectuades molt a darredra hora en l'edició de l'Ajuntament, que és indubtablement la definitiva. La versió publicada dins el volum dels Jocs Florals pertany a un estadi anterior de la mateixa redacció, la qual Verdager hauria retocat, com ho féu en la impressió de l'Ajuntament, si li hagués estat possible.

Variants textuais

L'oda «A Barcelona» conté, al llarg de les seves quatre redaccions, variants textuais molt nombroses. Cada nova redacció suposà un treball pregon de retallar, modificar, ampliar i polir la majoria dels versos i, alhora, canvis d'ordre d'algunes estrofes i l'addició d'altres de noves. El procés és, doncs, força complex i no puc ara estudiar-lo amb detall. Crec, però, que serà interessant de mostrar-ne alguns dels procediments.

Fixem-nos, per exemple, en la darrera estrofa de la primera redacció, que diu:

Avant, ciutat dels Comptes, avant ciutat geganta,
gentil corona'ls segles texiren per ton front,
si vens á pendre l'ombra suau de la Creu Santa²⁰,
seras avans de gayre la gran ciutat del món.

En el text definitiu (estrofa vint-i-cinquena de la segona redacció), recollit per totes les versions posteriors, ha canviat profundament, tot i que manté, en general, el mateix contingut ideològic:

Avant, ciutat dels comtes, de riu á riu ja estesa;
avant, fins hont empenga ta nau l'Omnipotent:
t'han presa la corona, la mar no te l'han presa;
del mar ets reyna encara, ton ceptre es lo trident.

El pas d'una versió a l'altra ha comportat una progressiva tasca de perfeccionament, com ho evidencien els esborranys. Així, el segon vers té les variants següents:

enfila't a grans gestas que'l bras de Déu t'empeny

avant si á vias novas t'empeny l'Omnipotent

avant si á empresas novas t'empeny l'Omnipotent

avant fins hont portarte voldrá l'Omnipotent

i el quart, aquestes altres:

y a ton costat, oh reyna, será petit Montseny

garde Madrid son ceptre y empunya tu'l trident

deixa á Madrid son ceptre y empunya tu'l trident

D'altra banda, aquesta mateixa estrofa reapareix, parcialment, com la darrera de la segona redacció:

Avant, Ciutat dels Comtes, treballa, pensa y ora,
avant fins hont empenga ta nau l'Omnipotent
lo teu present espléndit es de nous temps aurora,
vell astre que l'Espanya veu sempre a l'Orient.

Però, a última hora, segurament per evitar repeticions, la suprimeix ratllant-la, en el manuscrit presentat als Jocs Florals i la substitueix per una de nova, en la qual el tercer vers ha passat a ser el primer i el segon hemistiqui del primer vers, refet, s'ha convertit ara en el tercer:

Lo teu present espléndit es de nous temps aurora;
tot somiant fulleja lo llibre del passat;
treballa, pensa, lluyta, remou, mes prega y ora²¹,

qui enfonsa ó alsa'ls pobles es Deu, que'ls ha creat.

A més, el quart alexandrí de la quarteta suprimida és recuperat, amb retocs, en la tercera redacció i serveix per introduir-hi una estrofa nova, la vint-i-tresena:

Persò fou sempre l'astre d'Orient per las Espanyas,
ab una má hi posava de Gutemberg lo flam,
carrils-de-ferro ab l'altra; y un fill de sas entranyas
fou qui primer va pendre per missatger lo llamp.

En altres casos, el procés no resulta tan complicat. Però, així i tot, hi ha un constant anhel perfeccionista: el poeta no para de fer retocs a cada nova versió i d'aquesta manera, com en el cas de l'estrofa que transcriu a continuació, s'afinen conceptes, s'esmenen repeticions i, sovint, es guanya en musicalitat. La quarteta vintena, a la primera redacció, deia:

Y ab sos altars y claustre, ses joyes y domassos,
axeca al cim del Taber sos campanars la Seu,
y com si fos Eularia que axeca al cel los brassos,
sovint de ses altures s'esbomba aquesta veu:

A la segona redacció ja modifica dos versos, els darrers:

y com si fos Don Jaume que aixeca al cel sos brassos,
apar que se'n esbombe sovint aquesta veu: (estrofa 24)

A la tercera, substitueix un possessiu per un article en els versos primer i tercer i retoca, dotant-lo de més força expressiva, el quart:

Y ab los altars y claustre, ses joyes y domassos,
aixeca al cim del Taber sos campanars la Seu,
y com si fos Don Jaume que aixeca al cel los brassos,
apar que se'n esbombe sa tronadora veu: (estrofa 33)

Finalment, canvia el primer vers i modifica el segon, evitant així la repetició d'un verb (*aixeca*) i introduint una imatge nova molt més elaborada:

Ab son mantell de pedra nuat ab gòtichs llassos
la abriga, alsant als núbols sos campanars la Seu,
y com si fos Don Jaume que aixeca al cel los brassos,
apar que se'n esbombe sa tronadora veu: (estrofa 40)

Per tal de no allargar gaire més aquesta part de l'exposició, voldria solament remarcar que les mostres que hem vist són només una part molt petita de les que apareixen al llarg de l'elaboració del poema. De tota manera, em semblen prou il·lustratives per fer-nos càrrec del treball que Verdaguer esmerçà en la construcció de l'oda i de la insistència amb què anava refent i millorant la redacció del text abans de considerar-lo plenament acabat.

Per últim, hi ha un altre aspecte, que no puc tractar aquí degudament, al qual m'he de referir, ni que sigui de manera sumària: l'evolució de les quatre redaccions. La més antiga, tot i que es troba en un estadi d'elaboració bastant primitiu, conté, en bona part, l'estructura temàtica i formal de la versió definitiva. Així, hi apareixen les tres veus —la del poeta, la de la pàtria i la de la Seu barcelonina— que, dialogant i apostrofant-se, configuren el poema. A

la segona redacció el canvi més notable es troba en la intervenció de la Catedral (la seva veu, comparada abans amb la de santa Eulàlia, ho és ara amb la de Jaume I), que passa d'una estrofa a sis, les mateixes que en les redaccions posteriors. Val a dir que aquesta part és una de les que té més densitat ideològica, ja que conforma el programa de futur que la ciutat ha de seguir si vol continuar el seu desenvolupament amb esplendor. S'incrementen també els versos dedicats a l'orografia barcelonina i apareixen ja totes les referències a personatges medievals concrets (a la primera redacció es limitaven a «Marquets y Llúrias»).

Amb la tercera redacció s'amplia l'ús dels topònims i augmenten notablement les estrofes dedicades a cantar el creixement urbà i industrial de Barcelona, tot posant-lo en relació amb les glòries, polítiques i religioses, de l'expansió medieval. La veu de la pàtria s'incrementa amb una nova quarteta i queda així composta definitivament per tres estrofes.

La darrera redacció refon en una de sola la quarta i la cinquena estrofes de la versió anterior i n'introdueix vuit de noves: la vint-i-sisena (l'única que parla de figures de la història moderna: Balmes, Campeny i Fortuny) i tot el bloc compost de la trenta-tresena a la trenta-novena. Aquestes set darreres, que estan plenes de ressonàncies d'altres poemes verdaguerians, tenen una travada unitat conceptual que gira a l'entorn de les arrels cristianes de Barcelona. Degué ser sobretot la incorporació d'aquests versos la que motivà que «El Diluvio», en l'article que hem esmentat abans, digués que els canvis que Verdaguer havia introduït en el poema l'havien convertit d'oda patriòtica en oda mística.

Conclusions

L'exposició que acabo de fer es podria sintetitzar en les conclusions següents:

1. Verdaguer enllestí el poema a través de quatre redaccions: a) la primera, amb 21 estrofes, escrita potser el 1881 o, en tot cas, abans de la primavera de l'any següent; sobre aquesta redacció efectuà algunes correccions i esmenes, més aviat escasses, prèviament a emprendre la redacció següent; b) la segona, de 30 quartetes, realitzada entre el febrer i, a tot estirar, els primers dies d'abril de 1883, per tal de ser presentada als Jocs Florals d'aquest any; c) la tercera, amb 39 estrofes, composta durant el mes de maig arran d'iniciar-se el procés d'impressió del poema; i d) la darrera, i definitiva, amb 46 estrofes, que s'encavalla en el temps amb l'anterior, i a la qual donà alguns petits retocs finals a principis de juny.

2. Quant a les dues edicions aparegudes durant el mes de juny, contenen diverses variants, de tipus literari i lingüístic. Tot i que, probablement, sortí abans la que féu el municipi que no la del volum dels Jocs Florals, les discrepàncies obeeixen a canvis efectuats a darrera hora en la impressió pagada per l'Ajuntament, la qual s'ha de considerar com la versió definitiva, ja que fou la que recollí, amb retocs mínims, a totes les edicions posteriors.

3. La idea de fer una oda dedicada a Barcelona atreia Verdaguer des de feia temps. Així ho confirmen els testimonis de Laporta i de Masriera i ho proven l'existència de la primera redacció²³ i el fet que alguns dels temes del poema es trobin formulats en composicions anteriors²⁴. La circumstància, sembla que fortuïta, de dotar la «Revista Literaria» el premi extraordinari a la millor oda barcelonina, provocà que Verdaguer reprengués la primera redacció i que, tot refent-la i ampliant-la, n'enllestís una de nova, que fou la presentada al certamen.

4. L'èxit de què gaudí l'obra des del primer moment i, sobretot, l'acord municipal de fer-ne una edició de 100.000 exemplars —un tiratge que un poeta difícilment podia somniar i que, doncs, suposava unes possibilitats de difusió rarament assolibles—, afegits a l'afany perfeccionista que era habitual en Verdaguer— i que han posat en relleu especialment els estudiosos de *L'Atlàntida* i del *Canigó*—, desencadenaren l'intens procés de reelaboració a què sotmeté l'oda en les dues darreres redaccions.

5. Les correccions i, en especial, l'ampliació a més del doble, del nombre d'estrofes inicial, milloraren literàriament el text i, sobretot, modificaren parcialment el contingut i, en conseqüència, el sentit. En aquest aspecte, les més incisives resultaren les quartetes incorporades en la darrera redacció com un bloc i les cinc agregades a la veu de la Catedral en la segona versió.

Notes

1. La joia l'havien aconseguida, feia uns mesos, en un certamen de Lleida, Laporta i dos contertulis seus de la penya del «Café del Siglo», que s'hi havien presentat amb un pseudònim col·lectiu. Aleshores els tres copropietaris, segons explica Laporta, «aprofitant l'ocasió per fer l'home, y donar sortida a la joia procedent de Lleyda, que no feya cap servey desada en un calaix (...), acordaren sense discussió oferirla al Consistori dels Jochs Florals en nom de la redacció de la *Revista Literaria*. Vegeu Jacinto LAPORTA, *Parlant de la Oda a Barcelona de Mossen Jacinto Verdaguer*, «Catalana», núm. 167 (31-5-1924), pp. 145-148.

2. Laporta havia estat mantenidor del certamen de 1881, que Verdaguer presidí. El seu germà Francesc, compositor, musicà alguns poemes verdaguerians.

3. Art. cit., p. 147.

4. Cf. *Epistolari*, IV, p. 28, n. 10.

5. Cf. *Epistolari*, IV, pp. 32-36, espec. notes 1, 2 i 5.

6. Porta el número 155, i aquell any concursaren unes dues-centes composicions.

7. Cf. *Del «Colom» a «L'Atlàntida»*, Nadal de la Fundació Carulla-Font, Barcelona, 1977, p. 61 i *Cinc anys per elaborar el poema*, «El País», 22-12-85, «Quadern» p. 5.

8. Artur MASRIERA, a *Recort*, publicat a la revista «Renaixement» (núm. 134, 26-6-1913), explica que un diumenge de juny de 1882 Verdaguer acompanyà el pintor Enric Serra a dinar a la casa que els argenters Josep i Carles Torruella tenien a Vallvidrera. Després de l'àpat, «guaitant a sos peus a Barcelona enfront d'aquell panorama immens del nostre pla, Mossèn Cinto planejà allí sa *Oda a Barcelona*, de la que escrigué les primeres estrofes de sobre-taula». Aquesta notícia, que ha estat recollida per

alguns biògrafs del poeta, no crec que s'hagi de considerar al peu de la lletra. Els primers esborranys de l'oda barcelonina són anteriors, si seguim la teoria de les erres de Solà i Camps, a la data que indica Masriera. A més, cal tenir present que la dona 30 anys després dels fets. Però, en tot cas, vindria a confirmar l'interès de Verdaguer pel tema en aquests anys. D'altra banda, és prou versemblant que, en les circumstàncies explicades per Masriera, el poeta recités alguns dels versos que ja tenia escrits i/o que n'improvisés alguns de nous.

9. Cf. Concepció CASANOVA, *Notes per a un estudi sobre la composició de l'«Oda a Barcelona» de Verdaguer*, «Revista de Catalunya», VII, núm. 51 (setembre-octubre de 1928), pp. 259-287. Casanova, que veié la còpia esmentada, no la identificà com l'original dels Jocs Florals.

10. El volum dels Jocs Florals del 1883 no porta, com solia ésser habitual, la relació numerada de les composicions premiades amb indicació de títol i lema. Tampoc no he sabut trobar cap periòdic o revista, entre les moltes que comenten la festa, que faci referència al número que tenia el poema verdaguerià. «La Renaixensa» del 24 d'abril, però, publica el veredict del Consistori i diu: «UNA ROSELLA D'ARGENT, oferta per la Redacció de la «Revista Literaria» al autor de la millor *Oda a Barcelona*. Premi: —N. 155. A Barcelona. Barcelona archivo de la corteisia, albergue de los extranjeros, etc. Cervantes.» D'altra banda, a l'Institut Municipal d'Història, de Barcelona, en les caixes on es guarden els treballs presentats al certamen de 1883, el número 155 i tots els altres números corresponents a composicions premiades no hi són, probablement perquè s'utilitzaren per preparar la impressió del volum d'aquell any.

11. Casanova, op. cit., p. 271, creu que pertanyen a l'edició de l'Ajuntament. Es tracta, però, d'una identificació equivocada: una simple comprovació d'aquestes galeres amb les dues edicions de «A Barcelona» aparegudes al mes de juny —la dels Jocs Florals i la del municipi— posa en evidència que corresponen, en canvi, a la del volum dels Jocs estampat per «La Renaixensa».

12. «La Renaixensa», del 25 de maig, donava la següent notícia: «Dintre de pocs dies se podrà repartir al públich la *Oda a Barcelona* de Mossen Jacinto Verdaguer, acordada imprimir per nostre Municipi. Aquest treball está confiat á *La Revista Literaria* y está ya molt avansada la impressió del mateix» Cf. el que diu Laporta, art. cit., pp. 147-148.

13. Corresponen exactament al tiratge popular de l'edició de l'Ajuntament, tret del vers 104, que diu, «y per sos quadros roba Fortuny la llum al sol.» Aquesta redacció la dona també l'edició del volum dels Jocs Florals. Verdaguer degué canviar-lo a darrera hora pel definitiu: «y pasta en sa paleta Fortuny la llum del sol.»

14. Art. cit., p. 148.

15. «La Renaixensa» del 6 de juny comunica que el Consistori dels Jocs Florals ha concedit el permís d'imprimir l'oda a l'Ajuntament.

16. La llicència eclesiàstica per poder publicar el poema fou concedida el dia 1 de juny. Transcriu a continuació la censura de l'obra, conservada a l'Arxiu Episcopal de Barcelona, que em sembla una mostra interessant del prestigi de què gaudia Verdaguer aleshores en els ambients eclesiàstics: «Muy Iltr. Sr. Por encargo de V.S. he leído la *Oda a Barcelona*, compuesta por el sublime cantor de la Atlantida, y, salvo el parecer de V.S., solo veo en ella, á la par que un honor pátrio, una gloria del Clero catalan; y la juzgo digna de la publicidad que acordó darla el Excmo. Ayuntamiento de esta Ciudad condal, justo apreciador del verdadero mérito. Dios guarde á V.S. m a. Barcelona 1 de junio de 1883. Pablo Parasols Pbro.» Va adreçada al «Muy Iltr. Sr. Vicario Capitular de la Diócesis de Barcelona», el qual concedeix, en una anotació al marge, la llicència

el mateix dia. Remarqueu que Parasols, en el seu entusiasme, ni tan sols esmenta el nom de Verdager.

17. Cf. *supra*, nota 12.

18. *Los fruyts d'enguany*, «L'Avenç», núm. 17 (agost de 1883), p. 19.

19. Transcriu fidelment els textos, però en marco gràficament els apòstrofs, que Verdager generalment no escriu, tot i que deixa un espai en blanc al lloc on havien d'anar. També he regularitzat la puntuació quan he cregut que podia facilitar la lectura.

20. Els esborranys d'aquesta versió contenen diverses variants dels versos 1 i 3: *Avant ciutat dels Comptes, d'Espanya la primera* (v. 1); *si prens dalit a l'ombra / tan sols seyent a l'ombra / si vius com ara a l'ombra / tan sols vivint a l'ombra — suau de ma bandera* (v. 3). L'adjectiu «suau» és corregit un cop per l'adverbi «sovint».

21. Aquest vers, en el text definitiu de la quarta redacció, diu: *treballa, pensa, lluyta, mes creu, espera y ora*. El segon hemistiqui té, a la tercera redacció, aquesta variant: *somia, lluyta, compren* (el primer hemistiqui és il·legible).

22. El poeta mantingué aquesta estrofa en la quarta redacció, de la qual és, però, la número 22.

23. El manuscrit que conté l'única còpia estructurada i neta de la versió porta títol («A Barcelona») i lema («Adéu, noble Barcelona / la millor ciutat del món!»), cosa que sembla indicar que Verdager pensava ja en la possibilitat de fer-la pública.

24. Així, per exemple, el dels orígens mitològics de Barcelona, que sembla interessar-li especialment, havia estat tractat, també en quartets alexandrins, al cant X de *L'Atlàntida*. I un dels esborranys de «la Palmera de Jonqueres» (publicada el 1881) conservats a l'Institut Municipal d'Història, de Barcelona, comença precisament amb aquests versos: *Barcino, ó tu d'Alcides la filla poderosa / l'esposa enamorada del gran Conqueridor / en eixa plana inmensa ahont ton mar reposa (...)*, que després no recollí en la versió definitiva del poema.

Apèndix

Discrepàncies entre el text de l'edició dels Jocs Florals (JF) i el de l'edició de l'Ajuntament (AJ).

v. 41	JF:	Per ferse abans de gayre tos membres, tornan pobles
	AJ:	Com tu devoran márgens y camps, y's tornan pobles
v. 104	JF:	y per sos quadros roba Fortuny la llum al sol
	AJ:	y pasta en sa paleta Fortuny la llum del sol
v. 125	JF:	Sant Pau le resta encara, Sant Pere de las Puellas,
	AJ:	Té á un cap Sant Pau, a l'altre Sant Pere de les Puelles,

- vv. 134- JF: anys ha que jaus en terra per l'home trepitjat,
135 y encara apar que't cerquen planyivols y sospiren
- AJ: anys há que jaus en terra dels hòmens oblidat,
y encara apar que't cerquen y de dolor sospiren
- v. 137 JF: Puig han perdut per sempre ta dolsa companyia
AJ: Ja que han perdut per sempre tan dolça companyia,
- v. 139 JF: vegessen lluny santa Agata, llur cara sonriuria
AJ: Santa Agata en sa hermosa capella somriuria;
- vv. 145- JF: En mitx d'aqueixa plassa d'Europa la primera
148 lliberta deixa veure, del Táber al bell cim,
la columnata d'Hércules que guardas presonera,
com si'l ser bella y filla de Roma fos un crim.
- AJ: En mitg d'aqueixa plaça, que no tindrà segona
les tres columnes d'Hércules quan mire'l viatjer,
creurá veure les Gracies, per ferte de corona,
de braços enllaçades, dançant en ton verger.
- vv. 151- JF: obre eixes dues portes á la claror y al ayre;
152 la Creu res ha de témer d'eix trípode pagá.
- AJ: per eix gran pòrtich deixa passar la llum y l'ayre,
la Creu res ha de témer d'un trípode pagá.
- vv. 154- JF: com rey domina'ls arbres del Hort del Paradís;
156 la volta de ses branques es plena de canturies,
y aguayta y riu entre elles lo cel ab dols sonris.
- AJ: domina com un cedre los arbres del pays,
té nius y fruyts de vida, murmuris i canturies.
més pur tornant al Táber son Hort del Paradís.*

* Aquest vers va acompanyat de la següent nota a peu de pàgina en el tiratge de luxe de AJ, però no en el popular ni a JF: «Hort ó verger construït sobre columnes riques en lo alt de la ciutat y per so pres lo nom de Paradís. *Carbonell*.» Aquesta nota recull en part la núm. 9 de les del cant X de *L'Atlàntida*.